

Ontwikkelingstaken

Han Spanjaard & Wim Slot
juli 2015

In de jeugdhulp heeft het ontwikkelingsperspectief de laatste jaren steeds meer aandacht gekregen. Dit was de aanleiding om het **competentiemodel** nog eens onder de aandacht te brengen en de ontwikkelingstaken (Slot & Spanjaard, 1996) voor kinderen, jongeren, jong volwassenen en ouders van jonge kinderen opnieuw te formuleren. Nieuwe wetenschappelijke kennis en veranderende maatschappelijke ontwikkelingen maakten een herformulering van deze taken noodzakelijk (Spanjaard & Slot, 2015).

Ontwikkelingstaken zijn thema's die karakteristiek zijn voor een bepaalde levensfase en die bepaalde vaardigheden vragen. Ze worden bepaald door veranderingen die op biologisch, psychisch en sociaal gebied plaatsvinden bij het vorderen van de leeftijd. Naarmate kinderen ouder worden, ontwikkelt hun lichaam zich steeds verder, neemt hun denkvermogen toe en komen ze op plekken waar ze vroeger niet kwamen. Deze veranderingen bieden kansen en vragen om nieuw gedrag.

De ontwikkeling van kinderen, jongeren en volwassenen kan vanuit verschillende perspectieven worden benaderd. Gangbaar is een onderscheid tussen lichamelijke, cognitieve, sociaal-emotionele (of psychosociale) en morele ontwikkeling. Ontwikkeling wordt beïnvloed door de interactie tussen het individu en de omgeving, tussen genetisch bepaalde factoren en maatschappelijke omgevingsfactoren.

In elke leeftijdsfase zijn specifieke taken aan de orde. Deze worden soms ingegeven vanuit de omgeving in de vorm van eisen, verwachtingen en taken. Soms komen ze meer vanuit het individu als gevolg van lichamelijke groei, de invloed van hormonen en cognitieve sprongen of hersenontwikkeling. De ontwikkeling verloopt in de meeste gevallen geleidelijk. Sommige kinderen en jongeren krijgen wat later of juist wat vroeger met bepaalde ontwikkelingstaken te maken. Voor jongeren met een lichte verstandelijke beperking geldt bijvoorbeeld dat de latere of beperktere ontwikkeling van cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden maakt dat zij sommige ontwikkelingstaken pas op latere leeftijd of slechts ten dele kunnen vervullen.

Ontwikkelingstaken zijn afhankelijk van tijd en cultuur. Onderstaande tabellen geven de ontwikkelingstaken per leeftijdsfase weer. Ontwikkelingstaken zijn opgebouwd uit subtaken. In de tabellen staan voorbeelden van subtaken achter de ontwikkelingstaken. Deze voorbeelden zijn niet uitputtend. De leeftijdsbegrenzungen kunnen per individu verschillen. Kinderen die 'er vroeg bij zijn' krijgen soms met ontwikkelingstaken te maken die normaliter bij een hogere leeftijd horen.

0-1 jaar:

- *Gehechtheid*: het zoeken van nabijheid bij een ouder of opvoeder, het ervaren van continuïteit, het gebruiken van ouders en opvoeders als veilige basis.
- *Uitvoering van lichamelijke functies*: zien, horen, eten, drinken, objecten vastpakken, zitten, kruipen, lopen en klauteren.
- *Ouder(s) en familie*: onderscheid maken tussen ouder en een vreemde, zonder paniek alleen kunnen zijn.
- *Spelen*: doelgericht spelen met voorwerpen, spelen naast andere kinderen.
- *Verkenning van de omgeving*: voorwerpen verkennen en gebruiken, de vloer/grond en ruimtes verkennen.

2-5 jaar:

- *Ouder(s) en familie*: gezinsnormen eigen maken, je houden aan regels.
- *Omgang met leeftijdgenoten*: samen spelen, initiatief nemen, voor jezelf opkomen, iets delen.
- *Taal*: gesproken taal begrijpen, zinnen maken, een boodschap overbrengen, iets vertellen.
- *Taakgerichtheid*: langere tijd met een taakje bezig zijn.
- *Zelfverzorging*: met bestek eten, jezelf wassen, jezelf aan- en uitkleden.
- *Zelfstandigheid*: dingen zelf doen, zindelijkheid, weten dat je een individu bent met eigen wensen en voorkeuren, verschuiving van externe regulatie (door opvoeders) naar zelfcontrole.
- *Sekse-rol*: identificatie met de rol als jongen en meisje.

6-11 jaar:

- *Vergroten zelfstandigheid t.o.v. ouders/opvoeders*: privacy, een eigen mening en verantwoordelijkheid.
- *Herkennen en bijsturen van emoties*: herkennen en benoemen van eigen gevoelens, risicovolle impulsen opmerken, beheersen of bijsturen.
- *Deelname aan basisonderwijs*: luisteren, in groepsverband functioneren; concentreren op taken, schoolse vaardigheden (lezen, schrijven, rekenen) eigen maken.
- *Nemen van deilverantwoordelijkheden thuis*: uitvoeren van kleine taakjes, zorgen voor huisdieren.
- *Relaties met leeftijdgenoten*: aanknopen en onderhouden van wederkerige vriendschappen, geven en nemen in spel, eenvoudige conflicten oplossen, laten merken dat je de ander aardig vindt.
- *Gebruik van basale infrastructuur*: vervoer, geld, vrije tijd, digitale apparaten en de digitale wereld (internet en sociale media) gebruiken.
- *Je verplaatsen in anderen*: je inleven in situaties die je niet zelf meemaakt, de bedoelingen en belangen kunnen inschatten van andere kinderen en van volwassenen, rekening houden met wensen/belangen van anderen.
- *Veiligheid en gezondheid*: omgaan met fysieke gevaren (verkeer, vuur/hitte, water, elektriciteit, anderen die je grenzen overschrijden of je iets willen aandoen).

12-17 jaar:

- Positie ten opzichte van de ouders*: minder afhankelijk worden van de ouders en het bepalen van een eigen plaats binnen de veranderende relaties in het gezin en de familie.
- Onderwijs of werk*: kennis en vaardigheden opdoen om later een beroep te kunnen uitoefenen en een keuze maken ten aanzien van werk.
- Vrije tijd*: ondernemen van activiteiten in de vrije tijd en het zinvol doorbrengen van de tijd waarin er geen verplichtingen zijn.
- Eigen woonsituatie*: zorgdragen voor eigen kamer en spullen, omgaan met je huisgenoten.
- Autoriteit en instanties*: accepteren dat er instanties en personen boven je gesteld zijn, binnen geldende regels en codes opkomen voor eigen belang.
- Gezondheid en uiterlijk*: zorgen voor goede voeding en een goede lichamelijke conditie, een uiterlijk waar je je prettig bij voelt en het inschatten en vermijden van risico's.

Sociale contacten en vriendschappen: contacten leggen en onderhouden, oog hebben voor wat contacten met anderen kunnen opleveren, je openstellen voor vriendschap, vertrouwen geven en nemen, wederzijdse acceptatie.

Sociale media en internet: smartphone en computer gebruiken, informatie vinden en delen, informatie en berichten wegen, onderscheid tussen de virtuele en de reële werkelijkheid maken, gevaren onderkennen.

Intimiteit en seksualiteit: seksualiteit integreren in je persoonlijkheid, ontdekken wat mogelijkheden, wensen en grenzen zijn in intieme en seksuele relaties bij jezelf en bij anderen zijn.

Bij cultuurverschillen: normen van verschillende culturen kennen, inschatten welke vaardigheden in welke culturele context passend zijn.

18-23 jaar:

Eigen woonsituatie: zoeken van en zorgdragen voor een plek waar je goed kunt wonen, zorgdragen voor voldoende financiële middelen.

Positie ten opzichte van gezin van herkomst en familie van eventuele partner: vanuit zelfstandigheid contact met ouders en andere familieleden opnieuw vorm geven.

Onderwijs of werk: een opleiding afronden met een diploma/arbeidskwalificatie, een baan vinden, omgaan met collega's en je meerdere.

Vrije tijd: ondernemen van activiteiten in de vrije tijd en het zinvol en prettig doorbrengen van de tijd waarin er geen verplichtingen zijn.

Zelfredzaamheid: de weg weten en voor jezelf opkomen ten aanzien van allerlei instanties en regels waarmee je als meerderjarige mee te maken krijgt.

Gezondheid en uiterlijk: zelfstandig zorgdragen voor een goede lichamelijke conditie, goede voeding en het inschatten en vermijden van risico's.

Sociale contacten en vriendschappen: contacten opbouwen en onderhouden, duurzame vriendschappen aangaan.

Intimiteit en seksualiteit: aangaan van en ervaring opdoen met (duurzame) relaties.

24-35 jaar (ouders met jonge kinderen):

Partnerrelatie, seksualiteit: rollen en verantwoordelijkheden verdelen, relatie nieuwe inhoud geven, spanningen bespreken.

Autonomie: eigen interesses en behoeften behouden en ontwikkelen, balans vinden tussen activiteiten samen en voor jezelf.

Opvoeding: sensitiviteit en responsiviteit tonen ten aanzien van de behoeften van je kind(eren), verzorging, veiligheid en de mogelijkheid tot gehechtheid bieden. Creëren van een veilige omgeving die optimaal prikkelt.

Loopbaan: keuze voor beroep en het aantal uren werk, onderlinge taakverdeling die daaruit voortvloeit, eventueel verhuizen, omgaan met spanningen in verband met werk.

(Schoon)ouders: autonomie realiseren; eventuele onopgeloste problemen met (schoon)ouders uit het verleden oplossen, acceptatie als de partner niet zo geliefd is door ouder(s) of vice versa.

Vriendschappen/sociale contacten: vasthouden van vriendschappen, creëren en benutten van ondersteunend netwerk.

Woonruimte / huishouden: woonruimte en huishouden organiseren en taken verdelen, financieel beheer.

Referenties

- Slot, W. & Spanjaard, H. (1996). Ontwikkelingstaken voor ouders van jonge kinderen. Het competentiemodel en gezinsgerichte hulpverlening. In: *Jeugd en samenleving*, 1, 3-19.
- Spanjaard, H. & Slot, W. (2015). Tijden veranderen, ontwikkelingstaken ook. Een 'update' van het competentiemodel. In: *Kind en Adolescent Praktijk*, 3, 14-21. DOI: 10.1007/s12454-015-0029-0.